

С. І. Кучеров,
слухач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування,
Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
ORCID ID: 0000-0003-0078-1639
Я. Ф. Радши,
д. держ. упр., професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного
адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-8374-5424

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13—14.110

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

S. Kuchеров,
Master's student of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Y. Radysh,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor of the Department of Healthcare Management
and Public Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF THE STUDY OF THE PUBLIC GOVERNANCE SYSTEM IN THE FIELD OF PUBLIC HEALTH OF UKRAINE

У статті обґрунтовуються теоретичні засади дослідження системи публічного управління у сфері громадського здоров'я України через запровадження наукових засад формування ефективної системи публічного управління.

Починаючи з 1991 р., Україна здійснює динамічний і складний демократичний перехід до нової якості політично організованого, відповідального суспільства, в якому поступово підвищуються рівень політичної участі громадян, ступінь забезпечення їх прав і свобод, адекватності державного управління потребам суспільного розвитку. При цьому успішність сучасних трансформаційних процесів якісного покращення найважливіших сфер суспільства зумовлюється насамперед вибором найдоцільнішої моделі демократії, що має забезпечити оптимальне співвідношення між громадянським суспільством і демократичною державою та, відповідно, чітко визначити місце й роль громадянина у процесах вироблення основ внутрішньої (меншою мірою зовнішньої) стратегії розвитку країни [16, с. 3].

Реформування сфери охорони здоров'я України вимагає вирішення надзвичайно важливого й невідкладного завдання — підготовки магістрів з публічного управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я.

Державна політика України в галузі охорони здоров'я — це комплекс прийнятих загальнодержавних рішень чи взятих зобов'язань щодо збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я населення України як найважливішої складової її національного багатства шляхом реалізації сукупності політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, культурних, релігійних, наукових, профілактичних та медичних заходів з метою збереження генофонду української нації, її гуманітарного потенціалу та врахування вимог нинішнього і майбутніх поколінь в інтересах як конкретної людини (особистості), так і суспільства загалом.

The article substantiates the theoretical foundations of the study of the public administration system in the field of public health of Ukraine through the introduction of scientific principles of forming an effective public administration system.

Since 1991, Ukraine has been making a dynamic and complex democratic transition to a new quality of politically organized, responsible society, in which the level of political participation of citizens, the degree of ensuring their rights and freedoms, the adequacy of public administration to social development needs are gradually increasing. The success of modern transformational processes of qualitative improvement of the most important spheres of society is determined primarily by the choice of the most appropriate model of democracy, which should ensure the optimal relationship between civil society and democracy and, accordingly, clearly define the place and role of citizens. measure of external) development strategy of the country [16, p. 3].

Reforming the healthcare sector in Ukraine requires solving an extremely important and urgent task - training masters in public administration and administration in the healthcare sector.

The complex process of transformation of Ukrainian society, state building and the formation of democratic governance is accompanied by the restoration of spiritual foundations, the search for new theoretical and methodological foundations and the opening of new horizons of development.

State policy of Ukraine in the field of health care is a set of national decisions or commitments to preserve and strengthen the physical and mental health of the population of Ukraine as the most important component of its national wealth through the implementation of a set of political, organizational, economic, legal, social, cultural, religious, scientific, preventive and medical measures to preserve the gene pool of the Ukrainian nation, its humanitarian potential and take into account the requirements of present and future generations in the interests of both individuals (individuals) and society as a whole.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічної політики, освіта, сфера охорони здоров'я, громадське здоров'я.

Key words: public administration, mechanisms of public policy, education, health care, public health.

"Управління — це система органів та установ, призначених здійснювати рішення політичної влади.
...Відколи виникла система державного управління, люди прагнуть реформувати її".

Бернар Гурне "Державне управління"

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зміни, які сьогодні відбуваються в нашій державі, науковці Національної академії державного управління при Президентові України — укладачі науково-аналітичної доповіді "Інституціоналізація публічного управління в Україні" — визначають початком інституціоналізації вітчизняної моделі демократії, за якої відбувається перехід від традиційної системи державного управління до нової формації вітчизняного державотворення — публічного управління. Принципова ж відмінність публічного управління від державного управління, на їх думку, полягає в тому, що воно являє собою спільну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування з політично активними суб'єктами громадянського суспільства і ринкової економіки щодо формування й реалізації політики розвитку держави та її адміністративно-територіальних одиниць [3].

Механізми публічної політики — це ті механізми, які забезпечують можливості представлення та узгодження позицій заінтересованих сторін у прийнятті політичного, політико-управлінського рішення. Для вироблення програм публічної політики важливим є спосіб, у який актуалізується проблема, виходить на публічний та інституційний порядок денний та набуває ознак суспільно значимої; наскільки заінтересовані сторони мають можливість користуватися каналами доступу до прийняття рішень; чи є ці канали; чи існують зворотні зв'язки між суб'єктом і об'єктом прийняття рішень тощо [15].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми державного управління у сфері охорони здоров'я та громадського здоров'я розглядаються у працях багатьох українських науковців: Л. Жаліло, І. Солоненко, А. Сердюк, Б. Волос, О. Кунгурцев, О. Мартинюк, Н. Солоненко, В. Авер'янов, В. Колпаков, В. Москаленко, М. Музика, Л. Самілик, О. Хамходера та багато інших., хто займається дослідженням саме управлінських аспектів громадського здоров'я, В. Бабенко, О. Бобришева, В. Долот, Н. Науменко, О. Пухкал та І. Гуцук досліджують проблеми теорії громадського

здоров'я у розрізі модернізації управління в даній сфері, Т. Бахтеєва, М. Литвиненко та Р. Богатирьова у своїх роботах аналізують проблемні питання функціонування системи охорони здоров'я.

Проте станом на сьогодні немає єдиного теоретико-правового підходу до визначення концептуальних засад публічного адміністрування у цій сфері суспільних відносин. Саме тому ми вважаємо, що вивчення і окреслення особливостей публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я та визначення пріоритетних напрямів поліпшення цієї діяльності є вкрай важливим, необхідним і перспективним напрямом дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад дослідження системи публічного управління у сфері громадського здоров'я України через впровадження наукових засад формування ефективної системи публічного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На думку науковців, основою публічного управління є міжсекторальна взаємодія. На сучасному етапі розвитку України одним із головних факторів, що визначають перспективи суспільства й державності, є культура взаємин держави, бізнесу та суспільства в напрямі посилення соціальної спрямованості економіки. Це пов'язано з тим, що в багатьох країнах світу публічні відносини в трикутнику "влада — бізнес — суспільство" є потужним джерелом розвитку як економічної системи загалом, так і вирішення соціальних проблем зокрема. Світ сьогодні зрозумів, що найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку є корпоративна соціальна відповідальність, яка має не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, політична стабільність або втілення в життя проєктів інноваційного розвитку. Як стверджують укладачі монографії "Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції", в публічному дискурсі все менше уваги приділяється таким поняттям, як моральність, справедливість, рівність, відповідальність,

відкритість, публічність не кажучи вже про соціальну справедливість або соціальну рівність. Відбувається поступове знецінення понять, які традиційно відносять до суспільної моралі. Моральний бік суспільних проблем залишається на узбіччі публічного дискурсу. Це не тільки є симптомом кризи, а й вказує на характер суспільних трансформацій. Якщо відсутнє переосмислення того, що відбувається, то не виникає і нової теорії, яка спробує пояснити, суть процесів. Теорія повинна виникати паралельно з розвитком реальності й саме на цій основі повинна ґрунтуватися стратегія майбутніх перетворень [15, с. 11 — 12].

Складний процес трансформування українського суспільства, розбудова державності та становлення демократичного врядування супроводжується відновленням духовних підвалин, пошуком нових теоретико-методологічних засад діяльності та відкриттям нових горизонтів розвитку. Реформування системи державного управління вимагає глибокого усвідомлення стратегії подальших змін держави й суспільства, ставить нові завдання із вдосконалення способу мислення, ствердження нових ідей, концепцій та методологічних моделей [3].

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України освіта посідає особливе місце, бо покликана забезпечити підготовку суб'єктів соціальної дії до вирішення невідкладних завдань, які стоять перед людством [18].

Саме тому освіта в сучасному світі є одним із засадничих чинників підвищення добробуту суспільства, забезпечення національної конкурентоспроможності й національної безпеки та стійкого розвитку економіки. А розуміння освіти як системи освітніх послуг, як вітчизняного та світового ринків освітніх послуг в контексті сервісної держави набуває, про що стверджують дослідники, дедалі більшого поширення. Ніщо так наочно не ілюструє небезпечні тенденції життя нашої країни, як характерні процеси, що відбуваються в освіті. Скорочення кількості учнів та студентів, зниження стандартів та якості освіти, перевантаження вчителів, закриття шкіл, училищ, "оптимізація" вищих навчальних закладів, численні випадки корупції та плагіату — все це очевидні свідчення "вимивання" людського потенціалу, тісно пов'язані з труднощами економіки і нераціональної політики, які все ще не вдається подолати. Навіть якщо динаміка цих процесів різна у різних регіонах, наслідки так чи інакше зачіпають усіх.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України освіта посідає особливе місце, бо покликана забезпечити підготовку суб'єктів соціальної дії до вирішення невідкладних завдань, які стоять перед людством. У контексті викладеного вище, слід наголосити на тому, що в гуманістичній концепції "людського капіталу" небезпідставно стверджується, що вкладення в освіту — це ключ до економічного, а отже, і соціального прогресу. Саме тому освіта має бути найголовнішим пріоритетом державної політики. Виходячи з цього, держава має не тільки усвідомлювати важливість національної освіти, а діяти на випередження — формувати свою державницьку позицію щодо збереження та підтримки своєї інтелектуальної еліти [17; 18].

Автор поділяє думку укладачів навчального посібника "Міжсекторальні взаємодії як основа публічного

управління" про те, що сьогодні Україна потребує принципово нової системи взаємодії влади, бізнесу та інститутів громадянського суспільства, заснованої на партнерських взаємовідносинах, яка є необхідною умовою виконання узгоджених управлінських рішень щодо розв'язання суспільних проблем. Міжсекторальні партнерські відносини і цілеспрямоване об'єднання ресурсів значною мірою розширюють простір варіантів вирішення соціальних, економічних, освітніх, культурних проблем суспільства. Водночас значні вигоди від такої взаємодії отримує не тільки суспільство, а й усі суб'єкти, залучені до розробки і реалізації проєктів [11, с. 24].

Як відомо, розвиток охорони здоров'я в Україні в ХХ ст. відбувався в складних соціально-політичних умовах. За останні сто років Україна пройшла шлях від перебування свого Східного регіону в складі Російської, а Західного — Австро-Угорської імперії та Польщі до проголошення Української Народної Республіки (1917), її автономії та возз'єднання з Західноукраїнською Народною Республікою в єдину соборну Україну (1919), через понад 70-річне перебування в складі колишнього СРСР до проголошення Акту про незалежність (1991) [14, с. 13].

Проблема збереження й зміцнення здоров'я населення за всіх часів була однією із ключових у суспільстві. Здоров'я нації — це показник цивілізованості держави, що відображає рівень її соціально-економічного розвитку, головний критерій доцільності та ефективності всіх сфер діяльності людини. Наразі в Україні тенденція погіршення здоров'я населення набула загрозливого рівня. Це зумовлено збідненням значної частини населення, погіршенням екологічної ситуації, розповсюдженням здоров'яруйнівних стереотипів поведінки, зниженням доступності до якісних медичних послуг, здоров'явитратністю сучасної системи освіти [4—6].

Особливу занепокоєність викликає стан здоров'я дітей, шкільної та студентської молоді. Аналіз статистичних даних свідчить, що всього лише 5 % випускників шкіл є практично здоровими, 40 % школярів хронічно хворі, 50 % мають морфо-функціональні відхилення, до 80 % страждають на різні нервово-психічні розлади. Тільки 5 % юнаків допризовного віку не мають медичних протипоказань до проходження військової служби.

У зв'язку з цим проблема вивчення механізмів здоров'я та шляхів його збереження є надзвичайно актуальною. Розуміння суті здоров'я з позицій фізичного, психологічного, соціального й духовного благополуччя дозволить виявити філософські, культурологічні, медико-біологічні й психолого-педагогічні аспекти його формування [7, с. 3].

Умови життя сучасної людини, як відомо, висувають актуальні завдання вдосконалення наукового аналізу проблем її здоров'я. Людина — найвища цінність суспільства, а здоров'я, носієм якого вона є, зумовлює гармонійний розвиток людини і тим самим є запорукою всебічного розвитку суспільства.

Здоров'я людини — соціальна цінність, невід'ємна частина суспільного багатства, і від суспільства залежить, як здоров'я використовується, охороняється і відтворюється. Аналіз здоров'я людини стає необхідною умовою розкриття і вдосконалення людських здібностей і можливостей як рушійної сили та найвищої мети суспільного прогресу [8, с. 98 — 109; 9].

Проблема здоров'я людини — одна з найбільш складних комплексних проблем сучасної науки. В одних працях обговорюється саме поняття "здоров'я", в інших досліджуються клінічні аспекти порушень здоров'я, треті присвячені дослідженню факторів, що визначають здоров'я, самостійну групу становлять праці, що розглядають шляхи й засоби відновлення, збереження і розвитку здоров'я. Невелику частку досліджень складають теоретико-методологічні дослідження проблем здоров'я. Сучасною тенденцією в пізнанні здоров'я є міждисциплінарні дослідження, що підвищує їхню теоретичну й практичну ефективність. Значну роль у вивченні проблем збереження здоров'я здорової людини відіграла інтегральна наука валеологія. Але попри розвиток валеологічних досліджень, практично для всіх робіт, присвячених здоров'ю, більша увага приділяється показникам патології, аніж здоров'я. По інерції триває аналіз переважно негативного боку діалектичної єдності "хвороба-здоров'я". У той же час на прямі показники здоров'я мало звертається уваги, що призводить до одностороннього тлумачення проблеми людського здоров'я та факторів, що його детермінують.

Показники патології залишаються основою стратегії сучасної державної системи охорони здоров'я. Панівні принципи профілактики й диспансеризації виключно орієнтовані на державну реєстрацію хвороб і смертей (звідки походить відомий вислів про те, що немає здорових, а є недообстежені).

У час науково-технічного, соціального й інформаційного розвитку цивілізації, зростання різноманітних ризиків, увага науковців має бути переорієнтована на здорову людину. Основним завданням сучасної валеологічної та медичної науки в нашій країні має стати вироблення довгострокової стратегії збереження населення України й найшвидшого відновлення його здоров'я. Особливу актуальність посідають дослідження з розробки фундаментальних основ індивідуального здоров'я, а саме: міждисциплінарні дослідження механізмів здоров'я та факторів, що на нього впливають; створення баз валеологічної інформації; математичних моделей; експертних систем оцінювання показників здоров'я; інтелектуального забезпечення здоров'язбереження.

Визначення практичних шляхів здоров'язбереження потребує виявлення сутності ключового поняття "здоров'я". Наші розвідки свідчать про наявність понад 450 визначень здоров'я людини, сформульованих фахівцями з різних наукових дисциплін. При цьому дослідники виділяють шість основних типів сутнісних елементів визначення здоров'я:

- 1) здоров'я як норма функціонування організму на всіх рівнях його організації;
- 2) здоров'я як динамічна рівновага (гармонія) життєвих функцій організму;
- 3) здоров'я як повноцінне виконання основних соціальних функцій, участь у житті суспільства й активна трудова діяльність;
- 4) здатність організму адаптуватися до умов навколишнього середовища, що змінюється;
- 5) відсутність патологічних змін і нормальне самопочуття;
- 6) повне фізичне, духовне, розумове й соціальне благополуччя.

Одночасно з цим треба зазначити, що дотепер немає загальноприйнятого визначення поняття "здоров'я людини". Багато дослідників традиційно продовжують вважати, що розв'язання цього завдання є виключно проблемою медико-біологічних наук. Але відзначимо, що здоров'я людини є також проблемою філософії, соціології, психології, педагогіки та низки інших наук. Брак конструктивного та уніфікованого підходу до визначення здоров'я створює труднощі й невизначеність у результатах наукових досліджень з оцінки впливу різних факторів на здоров'я, визначення рівня здоров'я та компетентного пошуку оптимальних шляхів здоров'язбереження.

Аналіз різних визначень поняття "здоров'я" засвідчив, що більшість авторів вважає здоров'я станом організму людини. У деяких працях здоров'я визначається іншими смисловими термінами: взаємодія, рівновага, властивість, показник, явище, можливість, процес тощо. Всупереч усталеним визначенням здоров'я через клас станів та пасивних процесів, дослідник.

В. Ліщук, зокрема, вважав, що здоров'я має пояснюватися з позицій концепції активного самозбереження та саморозвитку організму. Правда, група інших дослідників переконані в тому, що "стан повного благополуччя" приводить до зниження напруженості організму й його систем, тобто до падіння його резистентності, тому стан благополуччя може призвести до нездоров'я. Незадоволеність, прагнення до самовдосконалення, супротив злу, підтримання і творіння добра є невід'ємними передумовами здорового тіла і духу. Нижній рівень суб'єктивного відчуття благополуччя, як і верхній — об'єктивного статку, можливостей, мають бути актуалізованими, виходячи з рівня збереження й збільшення здатності організму до самозбереження й відтворення. Повне благополуччя як результат низької ймовірності чи претензій "райського" комфорту є несумісним зі здоров'ям [10].

І. Брехман, як відомо, одним із перших запропонував інформаційно-психологічне трактування сутності здоров'я, розуміючи це як здатність людини зберігати відповідну віку стійкість до різних змін кількісних і якісних параметрів потоку сенсорної, вербальної і структурної інформації. Академік В. Казначеев підкреслював, що здоров'я — це цілісний багатовимірний динамічний стан, що розвивається в процесі реалізації генетичного потенціалу в умовах конкретного соціального й екологічного середовища і дозволяє людині в різному ступені здійснювати її біологічні та соціальні функції; процес збереження і розвитку фізіологічних властивостей, потенцій психічних і соціальних; процес максимальної тривалості життя при оптимальній працездатності й соціальної активності [19, с. 55]. Це визначення можна вважати найбільш вдало представленим із позицій цільових функцій будь-якого суспільства.

У контексті викладеного вище, потрібно окремо зупинитися на викладі розуміння автора проблеми духовного здоров'я.

Здоров'я в сучасному суспільстві розглядається як глобальна проблема, яка на рівні соціуму визначає його можливості щодо виживання, а на індивідуальному — можливості особистості щодо самоактуалізації. Особливої значущості феномену здоров'я надає його безпосередній зв'язок із духовними основами розвитку

людини. Саме духовне здоров'я в умовах ціннісної кризи цивілізації стає основним чинником відновлення гармонійних стосунків людини із собою, суспільством та природою і розв'язання глобальних проблем сучасності [2, с. 16—26].

Аналіз наукових досліджень (А. Богуша, Ю. Бойчука, В. Науменка, В. Сучка та ін.) дозволив визначити їхні спільні ознаки та специфіку кожного з них. Установлено, що поняття "духовність" та похідні від нього, хоча і відображають єдину реальність, мають мінливий історичний зміст у контексті відмінностей культури [1; 2; 12; 13].

Відповідно і поняття "духовне здоров'я" може інтерпретуватися в досить широкому діапазоні характеристик. На сьогодні найбільш актуальні дослідження духовного світу людини безпосередньо пов'язані з проблематикою духовного здоров'я, оскільки першочерговими є завдання подолання духовної кризи сучасної цивілізації. Духовне здоров'я в контексті функціонування різноманітних форм духовного життя в соціумі досліджується передусім як соціальна обумовленість духовної діяльності та суспільної свідомості.

Духовне здоров'я, як і будь-яке інше поняття, поліаспектне у своїй змістовій характеристиці. Розуміння сутності духовного здоров'я дозволяє забезпечити адекватне розуміння "цілісності" як фундаментального поняття особистості та її духовного світу і є інтегрованою характеристикою як суб'єкта освітньої діяльності, уміщуючи в собі інтелектуальний, морально-етичний, емоційно-вольовий та естетичний аспекти. Гармонійна єдність цих аспектів характеризує емоційно-чуттєве, позитивне ставлення суб'єкта до світу, мистецтва, оточуючих людей, природи, самого себе.

Духовне здоров'я індивіда залежить від складників духовної культури людства — освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Тому його рівень визначатиметься особистісною потребою у засвоєнні системи цінностей та якістю мотиваційно-ціннісного ставлення до складників духовної спадщини суспільства. Духовне здоров'я є інтегральним утворенням і синтезує не лише психічні чи душевні якості, а всі особистісні характеристики, оскільки його носієм є особистість, а не психіка, інтелект чи свідомість. У зв'язку з цим духовне здоров'я не може бути однозначно інтерпретоване через певні ознаки та характеристики, а являє собою постійно змінну та багатовимірну реальність буття людини з урахуванням як внутрішніх духовних чинників її поведінки, так і соціокультурного контексту життєдіяльності [2; 12; 13].

Отже, духовність із позиції філософів є ціннісним виміром буття внутрішнього та зовнішнього в їх єдності, у співвіднесенні з Вічністю, з вічним Абсолютом, а не з повсякденністю, з устремлінням до Істини, Добра, Краси, із творчістю й свободою.

Інша позиція в трактуванні духовності у психологів, які вважають, що вона — не інтелектуальність, неідеалізм, не чиста мораль, не релігійність і не емоційність. Водночас усе це в сукупності становить велику цінність, підготовку до самодисципліни, саморозвитку й очищення себе від усякого зла. Вони розуміють її як творчу здатність особистості до самореалізації та самовдосконалення, що зумовлюється такими особливостями когнітивно-інтелектуальної, чуттєво-емоційної та воль-

ової сфер, які є необхідними для успішного формування та реалізації потреби в цілеспрямованому пізнанні й ствердженні в її життєдіяльності істини, загальнолюдських етичних і естетичних цінностей, усвідомленні єдності себе і Всесвіту. На думку психологів, духовність є інтегрованою якістю особистості, ієрархією метамотивів і потреб, виходячи з яких особистість оцінює себе, інших, довкілля, а найсуттєвішими для духовного розвитку особистості є такі потреби: самоповага, пізнання світу, себе, сенс життя, сприймання й створення краси, здійснення добра та справедливості, досягнення психічної досконалості [1].

Рівень духовності, на якому ми перебуваємо, отримує своє відображення в наших взаєминах із навколишнім світом і самим собою. Він проявляється в моделях довільних відповідей. Тому одним із головних інструментів духовного росту є постійний контроль, розуміння наших відповідей, нашої поведінки. Людина, оволодіваючи вмінням аналізу своїх довільних відповідей, вчиться культури мислення, розуміти свої почуття, осмислювати порядність і емоційну цілісність, проявляти в потрібний момент волю, рішучу дію, якщо вона морально виправдана.

Духовність або духовний світ людини успішніше формується на основі здорового організму. Здоров'я тіла забезпечує людині не лише високу працездатність, творче довголіття, але й помітно впливає на її інтереси, погляди, спосіб мислення. Воно слугує джерелом духовної бадьорості, оптимізму, упевненості в собі та своїх творчих можливостях, пробуджує інтерес до нових духовних цінностей, стає важливою умовою культурного розвитку людини. З іншого боку, духовне в людині здійснює зворотний вплив на її фізичний стан і може стати джерелом прагнення до здорового способу життя. Духовні цінності, ідеї та знання нерідко стають тією спонукальною силою, яка докорінно змінює спосіб життя людини. Здоровий спосіб життя органічно входить у сферу прекрасного, набуваючи, крім практичної, естетичну цінність.

Людина, яка піклується лише про здоров'я свого тіла й забуває про "здоров'я духу", ігноруючи прийняті в суспільстві моральні норми й цінності, іде шляхом тваринних інстинктів. Отже, неможливо досягнути духовного здоров'я без підтримання тілесного здоров'я, і навпаки. Порушення людиною гармонії між фізичним і духовним негативно впливає на обидві сфери її життя.

Люди тягнуться до тих, хто випромінює доброту, любов, світло, тепло, позитивну енергію. Лікарі стверджують, що добрі, веселі, енергійні люди довше живуть і менше хворіють. Спокій, урівноваженість, чуйність, доброта, порядність, ввічливість характеризують здорову людину. З нею легко жити, приємно спілкуватися. Такі люди вміють жити в гармонії, у злагоді з самим собою, з іншими людьми. Вони веселі та щасливі, успішно розв'язують свої проблеми. Емоційно врівноважені люди сповнені щастя й любові, а головне — духовного здоров'я, яке має таке велике значення для повноцінного життя.

Духовна складова людини є не тільки основою її здоров'я, але й основою благополуччя тих, хто її оточує. Духовне здоров'я людини формується багатьма чинниками.

Традиційними є вплив батьків, їхній світогляд, переконання, культура, традиції, побут. Не останню роль відіграє національна внутрішня політика держави. У галузі освіти вона спрямована на забезпечення комплексного формування здоров'я. Це положення відображається в низці державних нормативних документів і покладено в основу формування здорової особистості з високим рівнем громадянської відповідальності, готової до самостійного вибору власного місця в житті [12].

Державна політика реалізується через освітні заклади: дошкільні, шкільні, позашкільні, вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації.

На жаль, стратегії держави з цього питання ще не вироблено, як наступництва, взаємодії, координації дій. Але вільне місце довго вакантним не буває. Його заповнює примітивна, розважальна, неукраїнська ерзац-культура. Юне покоління росте на прикладах віртуальних героїв мультфільмів, непереможних фантастичних людей мишей, голівудських поліцейських суперменів. Духовне здоров'я формується шляхом виховання в особистості позитивного спілкування, запобігання конфліктам, акцентуючи увагу на моральній вихованості як одній з важливих характеристик людини й суспільства. Духовне виховання та здоров'я повинно базуватися на природних реальних явищах, спілкуванні з довкіллям, дослідженням його з усіх сторін. Якщо держава зможе обмежити вплив на дітей електронних засобів масової інформації, то багато проблем у формуванні духовного здоров'я людини буде вирішено без особливих зусиль [13].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, під поняттям "здоров'я" слід розуміти як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хворіб і фізичних дефектів.

У центрі уваги громадського здоров'я є запобігання і управління захворюваннями, травмами та іншими станами, пов'язаних зі здоров'ям, шляхом нагляду і пропагування здорового способу життя, здорових громад та навколишнього середовища. Багато захворювань можуть бути попереджені за допомогою простих і немедичних методів. Наприклад, дослідження показали, що простий акт миття рук з милою може попередити багато інфекційних хвороб [19]. У інших випадках, лікування хвороби або контроль її збудника може мати надзвичайно важливе значення для запобігання його поширення на інших, наприклад, під час спалаху інфекційного захворювання або зараження продуктів харчування чи системи водопостачання. Прикладами звичайних заходів громадського здоров'я є комунікаційні програми громадського здоров'я, програми вакцинації та роздавання презервативів. Такі та подібні заходи вносять значний вклад у здоров'я населення і збільшення тривалості життя.

Існує велика нерівність у доступі до охорони здоров'я та ініціатив у сфері охорони здоров'я між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. У останніх інфраструктура громадського охорони здоров'я все ще формується.

Грунтуючись на викладеному вище, автор вважає, що перспективними напрямками подальших досліджень є обґрунтування ролі та місця новостворених територіальних громад щодо формування нових програм громадської охорони здоров'я щодо зниження захворюваності та інвалідності.

ВИСНОВКИ

Процес реформування та оптимізації державної політики України в галузі охорони здоров'я в глобалізаційному суспільстві повинен включати такі стратегічні напрями регулювання: приведення національного законодавства з охорони здоров'я у відповідність із законодавством Європейського Союзу; розробку та затвердження концепції стратегічного планування галузі охорони здоров'я в Україні; створення ефективних механізмів державного регулювання приватного сектора системи охорони здоров'я, забезпечення якості та ефективності його діяльності; визначення і законодавче закріплення обсягу гарантованих державних зобов'язань щодо безоплатної медичної допомоги; перехід на багатоканальну систему фінансування медичної галузі; розробку концепції поступового переходу на домінуючі принципи доказової медицини, запровадження формулярної системи як якісно нового підходу до розв'язання проблеми раціонального використання ліків та ефективного забезпечення населення лікарськими засобами; підтримку фінансово фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі охорони здоров'я; підвищення вимог до підготовки наукових кадрів, забезпечення раціонального використання науково-інформаційних ресурсів у галузі охорони здоров'я.

Література:

1. Пухкал О.Г. Модернізація державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні: монографія. Київ: "Київський університет", 2010. 287 с.
2. Вороненко Ю.В., Михальчук В.М., Радиш Я.Ф. Магістри публічного управління та адміністрування НМАПО імені П.Л. Шупика — нова модель фахівців Національної сфери охорони здоров'я. Здоров'я суспільства Т. 8. № 5. 2019. С. 167 — 173.
3. Телешун С.О., Ситник С.В., Рейтерович І.В., Пухкал О.Г. та ін. Публічна політика та соціальні зміни в Україні в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: НАДУ, 2017. 248 с.
4. Трошинський В.П., Скуратівський В.А., Кравченко М.В. та ін. Розвиток освітнього і наукового потенціалу українського суспільства. Соціальна і гуманітарна політика: підручник. Київ: НАДУ, 2016. С. 507 — 542.
5. Радиш Я.Ф. Дослідження державної освітньої політики як інструменту інтелектуально-духовного розвитку суспільства і держави (за матеріалами літературних джерел). Партнерство в освіті: виклики та перспективи. Науковий вісник КВНЗ "Вінницька академія неперервної освіти". Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ "Віндрук", 2017. Випуск № 2. С. 6 — 13.
6. Телешун С.О., Ситник С.В., Рейтерович І.В. Міжсекторальні взаємодії як основа публічного управління: навч. посібник. Київ: НАДУ, 2018. 224 с.
7. Підаєв А.В., Возіанов О.Ф., Москаленко М.Ф., Пономаренко В.М. Панорама охорони здоров'я населення України. Київ: Здоров'я, 2003. 396 с.
8. Державна політика у сфері охорони здоров'я: кол. моногр.: у 2 ч. М.М. Білинська, проф. Я.Ф. Радиш. Київ: НАДУ, 2013 Ч. 1. 396 с.

9. Державна політика у сфері охорони здоров'я: кол. моногр.: у 2 ч. М.М. Білінська, проф. Я.Ф. Радиш. Київ: НАДУ, 2013 Ч.2. 484 с.

10. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генеза і перспективи розвитку: кол. моногр. М.М. Білінська, Я.Ф. Радиш. Київ: НАДУ, 2013. 424 с.

11. Бойчука Ю.Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія. Харків: Рожко С. Г., 2017. 488 с.

12. Кудрявцева Е.Н. Здоровье человека: проблемы, суждения. Вопросы философии. 1987. № 12. С. 98—109.

13. Кулініченко В.Л. Філософсько-методологічний аналіз процесу заміни парадигм у сучасній медицині та охороні здоров'я: автореф. д-ра філос. наук: 09.00.09. Київський нац. університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 32 с.

14. Погоріляк Р.Ю., Рогач І.М., Слабкий Г.О., Качала Л.О. Соціальна медицина, як основа менеджменту в охороні здоров'я. Ужгород: УжНУ "Говерла". 2015. 278 с.

15. Лишук В.Д. Научные основы здоровья. Вестник АМН СССР. 1994. № 4. С. 55—59.

16. Бойчук Ю.Д., Науменко Н.В. Духовне здоров'я: науковий аналіз поняття. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження. Харків: Рожко С.Г., 2017. С. 16—26.

17. Богуш А.М., Сучок В.І. Уроки духовності дітям. Одеса: Друк, 2007. 198 с.

18. Науменко Н.В. Дефінітивна характеристика поняття "духовне здоров'я людини". Теорія та методика навчання та виховання. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2012. Вип. 32. С. 115—124.

19. Науменко Н.В. Формування духовного здоров'я особистості як сучасна педагогічна проблема. Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки". Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 2. С. 32—36.

References:

1. Puhkal, O.G. (2010), Modernizatsia dergavnogo upravlinnya v konteksti rozvytku gromadyans'kogo suspilstva v Ukraini: monografia [Modernization of public administration in the context of civil society development in Ukraine: monograph], Kyiv University, Kyiv, Ukraine.

2. Voronenko, Y.V. Mikhalechuk, V.M. and Radish, Y.F. (2019), "Masters of Public Administration Shupyk NMAPE is a new model of specialists in the National Health Service", Zdorovya suspilstva, vol. 8, no. 5, pp. 167—173.

3. Teleshun, S.O. Sytnyk, S.V. Reiterovich, I.V. and Puhkal, O.H. (2017), Publicna polityka ta sozial'ni zminy v Ukraini v konteksti evrointegratsii: monografia [Public policy and social change in Ukraine in the context of European integration: a monography], NAPA, Kyiv, Ukraine.

4. Troshchynsky, V.P. Skuratovsky, V.A. Kravchenko M.V. and others. (2016), Rozvytok osvityn'ogo i naukovo potentsialu ukrains'kogo suspilstva. [Development of educational and scientific potential of Ukrainian society. Social and humanitarian policy], NAPA, Kyiv, Ukraine, pp. 507—542.

5. Radish Ya.F. (2017), "Research of the state educational policy as the tool of intellectual and spiritual development of a society and the state (according to materials of literary sources), Partnership in education: challenges and prospects", Naukovy visnyk KVNZ

"Vinnyz'ka academia neperervnoi osvity". Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferenzii. [Scientific Bulletin of KVNZ "Vinnytsia Academy of Continuing Education". Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Windruk LLC, Vinnytsia, vol. 2, pp. 6—13.

6. Teleshun, S.O. Sitnik, S.V. and Reiterovich, I.V. (2018), Mizhsektoralni vzaemodii yak osnova publichnogo upravlinnya: navch. posib. [Cross-sectoral interactions as a basis for public administration: textbook. Manual], NAPA, Kyiv, Ukraine.

7. Pidaev, A.V. Vozianov, O.F. and Moskalenko, M.F. Ponomarenko, V.M. (2003), Panorama okhorony zdorov'ya naselennya Ukrainy [Panorama of health care of the population of Ukraine], Health, Kyiv, Ukraine.

8. Bilinska, M.M. and Radish, Ya.F. (2013), Derzhavna polityka u sferi okhorony zdorov'ya: kol. monogr.: u 2 ch [State policy in the field of health care: col. monograph: at 2 vol.], vol. 1, NAPA, Kyiv, Ukraine.

9. Bilinska, M.M. and Radish, Ya.F. (2013), Derzhavna polityka u sferi okhorony zdorov'ya: kol. monogr.: u 2 ch [State policy in the field of health care: col. monograph: at 2 vol.], vol. 1, NAPA, Kyiv, Ukraine.

10. Bilinska, M.M. and Radish, Ya.F. (2013), Derzhavne upravlinnya okhoronoyu zdorov'ya v Ukraini: geneza i perspektyvy rozvytku: kol. monogr.: u 2 ch (2013), [Public administration of health care in Ukraine: genesis and prospects of development: col. monograph], NADU, Kyiv, Ukraine.

11. Boychuk, Yu.D. (2017), Zagal'na teoria zdorov'ya ta zdorov'yzberehennja: kolektyvna monografiya [General Theory of Health and Preservation: a collective monograph], Rozhko SG, Kharkiv, Ukraine.

12. Kudryavtseva, E.N. (1987), "Human health: problems, judgments". Voprosy filosofii. vol. 12, pp. 98—109.

13. Kulinichenko, V.L. (2002), "Philosophical and methodological analysis of the process of paradigm shift in modern medicine and health care", Ph.D. Thesis, Philos. Science, Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine.

14. Pogorilyak, R.Y. Rogach, I.M. Slabky, G.O. and Kachala, L.O. (2015), Sotsialna medytsyna yak osnova menedzhmentu v okhoroni zdorov'ya: navch. posib. [Social medicine as a basis for health management], Uzhhorod National University "Hoverla", Uzhhorod, Ukraine.

15. Lishchuk, V.D. (1994), "Scientific bases of health", Vestnik AMN SSSR, vol. 4, pp. 55—59.

16. Boychuk, Yu.D. and Naumenko, N.V. (2017), Duhovne zdorov'ya: naukovy analiz ponyattja. [Spiritual health: a scientific analysis of the concept. General theory of health], Rozhko SG, Kharkiv, Ukraine, pp. 16—26.

17. Bogush, A.M. and Suchok, V.I. (2007), Uroky duhovnosti ditjam [Spirituality lessons for children], Druk, Odessa, Ukraine.

18. Naumenko, N.V. (2012), "Definitive characteristics of the concept of "spiritual health", Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya, vol. 32, pp. 115—124.

19. Naumenko, N.V. (2012), "The formation of spiritual health of the individual as a modern pedagogical problem", Naukovi zapysky. Seriya "Psykhologo-pedagogichni nauky", vol. 2, pp. 32—36.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2021 р.